

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 13 Sayı: 70 Nisan 2020 & Volume: 13 Issue: 70 April 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.4118>

ENGELLİ KAMU PERSONELİ SEÇME SINAVI KAPSAMINDA FORMEL BİR İŞTE ÇALIŞAN KRONİK PSİKOZ HASTALARININ YAŞAM KALİTESİ: YALOVA ÖRNEĞİ *DISABLED PUBLIC PERSONNEL SELECTION EXAM CHRONIC PSYCHOSIS PATIENTS WHO WORK IN A FORMAL JOB QUALITY OF LIFE: YALOVA EXAMPLE*

Yusuf Barbaros ÜNLÜ*
Halim Ömer KAŞIKCI**

Öz

Kronik psikoz hastalığı (şizofreni ve buna benzer psikotik bozukluklar) genel olarak kişinin rutin yapması gereken ihtiyaçlarına karşı düzensizleşebildiği, sosyal geri çekilme veya motivasyon kaybına neden olabilen, düşünce ve duygulanımda bozukluklarının olduğu de-stabilize bir hastalık türüdür. Bu hastalık türlerinin klinik tablosundaki seyri çevresel, psikolojik ve sosyal birçok faktöre bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Paranoid, referans, grandiyöz, erotomanik gibi sanrılar veya optik-akustik halüsinasyonlar, bunlara ek olarak bilişsel bozukluklar görülebilir. Bu nedenle kronik psikoz hastalarında içe kapanma, günlük aktivitelerini yerine getirmekte zorlanma, öz bakımında gerileme gibi nedenlerle toplumsal normların dışında kalabilmektedirler. Kronik psikoz hastalığının türevleri kişinin yaşam boyunca klinik takip ve antipsikotik ilaçlar kullanmasını gerektirmekte ve iş gücü kaybına neden olabilmektedir. Bu hastaların rehabilitasyonunda farmakolojik tedavinin yanı sıra toplum temelli tedavi yaklaşımları gibi yöntemler de uygulanmaktadır. Toplum temelli rehabilitasyon bağlamında engelli bireylerin istihdamı insan hakları ve uluslararası hukuk şumulünce güvence altına alınmıştır. Bu kapsamda, belirli oranlarda ruhsal engeli olan bireylerin iş gücünden yararlanmak, onları formel bir iş programına dahil ederek rehabilite etmek amacı ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti 657 sayılı kanununun 53. maddesi dahilinde kamu kurumlarında ruhsal engelli bireyleri de istihdam etmektedir. Bu araştırma toplumda sosyolojik bir olgu olarak hep var olan kronik ruhsal engelli bireylerin mesleki rehabilitasyon kapsamındaki kazanımlarını, iş yerindeki psikolojik uyumunu, sosyal ilişki düzeylerini ve stigmatization' u yaşam kalitesi bağlamında incelemek üzerine yapılmış bir çalışmadır. Çalışma 2020 yılı içerisinde yapılmış olup, örneklemine ÖSYM tarafından hazırlanan "Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları" hükümlerine göre ataması yapıp, Yalova ilindeki kamu kurumlarında en az bir yıl çalışan kronik psikoz hastalarının göstergeleri değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Psikoz, EKPSS, Engelli, Rehabilitasyon, Mobing

Abstract

Chronic psychosis (schizophrenia and similar psychotic disorders) is a type of de-stabilized disease in which the person can become disorganized in response to the needs of his routine, and disorders of thought and emotion that can lead to social withdrawal or loss of motivation. The course of these types of diseases in the clinical picture may vary depending on many factors, environmental, psychological and social. Paranoid, reference, grandiose, erotomanic delusions or optical-acoustic hallucinations may be seen in addition to these cognitive impairments. For this reason,

* Uzm., Yalova İl Sağlık Müdürlüğü, u-yusuf@hotmail.com

**Uzm. Dr., Bursa İl Sağlık Müdürlüğü, okasikci@gmail.com

patients with chronic psychosis may be excluded from social norms due to introversion, difficulty in performing their daily activities, and decline in self-care. The derivatives of chronic psychosis require clinical follow-up and antipsychotic medications throughout life and may lead to Labor loss. In the rehabilitation of these patients, pharmacological treatment is applied as well as methods such as community-based treatment approaches. In my context of community-based rehabilitation, the employment of Persons With Disabilities is guaranteed by human rights and international law. In this context, the state of the Republic of Turkey 657 Law No. 53 for the purpose of using the work force of individuals with certain mental disabilities to rehabilitate them by including them in a formal work program. It also employs individuals with mental disabilities in public institutions. This research is a study of the achievements of individuals with chronic mental disabilities in the scope of vocational rehabilitation, psychological adjustment at work, social relationship levels and stigmatization, which have always existed as a sociological phenomenon in society, in the context of quality of life. The study was conducted in 2020 and in accordance with the provisions of the "disabled Public Personnel Selection exam and admission of Disabled Persons to the state Office" prepared by OSYM in its sample, the indicators of chronic psychosis patients who were assigned and worked in public institutions in Yalova province for at least one year were evaluated.

Keywords: Psychosis, EKPS, Disability, Rehabilitation, Mobbing.

1.Giriş

Engellinin varlığı insanlık tarihi kadar eskidir. Tarihsel gelişim içerisinde toplumların engellilere yaklaşımı farklılık göstermiştir. Engellilik konusunda çoğunlukla da aynı anlama gelecek şekilde kavramlar kullanılmaktadır. Bunlar arasında en sık rastlanılanları "bozukluk", "özürlü", "Engelli" ve "sakat" kavramlarıdır (Karaarslan,2014,3).

1990'lü yıllardan önce mevzuatta "sakatlık" terimi yer almaktaydı. Ancak daha sonra bu terimin yüklediği olumsuz anlam nedeniyle mevzuat değişikliğine gidilmiş; bu değişime paralel olarak büyük oranda öğreti de "sakatlık" terimini kullanmayı terk etmiştir. Bu kelime mevzuatta yerini "özürlülük" terimine bırakırken öğretide daha çok "engellilik" terimi tercih edilmiştir. Yine engelli bireyler de "özürlü" ifadesinin kullanılmasına itiraz etmişlerdir. Gerçekten, söz konusu bireylerin bedenlerine yükletilecek bir "özür"ü değil, toplum hayatına katılımında bazı farklılıkları, toplumsal engelleri vardır. Bu kapsamda yapılan eleştirileri dikkate alan yasa koyucu, 2013 yılında çeşitli kanunlarda yer alan "özürlü" ifadelerini "engelli" ile değiştirmiştir (Ünal,2015,21).

Engelliliğin her zaman her yerde geçerli ölçülerle tanımını yapmanın bir hayli güç olmasından dolayı literatürde çok değişik tanımları yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler Sakat Hakları Bildirgesi'nde, "Kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri (bedensel ya da sonradan olma) herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar" engelli olarak tanımlanmaktadır (Öztürk,2011,17).

Engelliliği: "doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük ihtiyaçlarını karşılamada güçlükleri olan kişi" olarak tanımlamak mümkündür (Karaarslan,2014,3).

Akut veya kronik bir ruhsal hastalığı var olan ve bu ruhsal hastalığı kendisine engel haline gelmiş kişileri psikiyatri anabilim dalı incelemektedir.

Psikiyatri; Ruhsal bozuklukların nedenlerini, oluş mekanizmalarını anlamaya yönelik bir bilimdir. Aynı zamanda tıbbi bir uzmanlık dalıdır, çünkü zihinsel, duygusal, davranışsal ve psikofizyolojik bozuklukların yapısını inceler, bunlara tanı koyar ve tedavi etmeye çalışır (Güleç,1991,5).

Psikiyatrik hastalıklar kişilerde semptomlarına göre akut veya kronik olarak seyredebilmektedir.

Kronik ruhsal hastalıklar; kişisel bakım, toplumsal ilişkiler, çalışma hayatı ve boş zaman aktivitelerinde işlevselliğin bozulmasına neden olan şizofreni, şizoaffektif bozukluk ve diğer psikotik bozukluklar, majör depresyon, bipolar bozukluk ve süregelenmiş obsesif kompulsif bozukluk tanılı hastalıkların tümüdür. Kronik ruhsal hastalıklar, bireylerde bilişsel zararlarla yeti yitimine, sosyal ve ekonomik kayıplara neden olmakla birlikte, aile içinde ve toplumda beklenen rolleri yerine getirememesi ve aile dışında alternatif yaşam alanları olmaması gibi sebeplerle sürekli olarak bireyi aile bakımı ve desteği almaya zorunlu kılabilir (Arabacı,v.dğr.2018,175).

Aile bakımı ve sosyal çevresinden destek alamayan bireyler formal veya informal bir işte çalışma düzenine uyum sağlayamamakta ve dezavantajlı durumda kalmaktadır. Bu dezavantajlı durum ise yaşam kalitelerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Çetin'e (2012, 42) göre İki temel psikiyatrik hastalık grubu vardır: nevrozlar ve psikozlar. Nevroz, kişinin davranışlarının, düşünce tarzının ve duygusal durumunun toplum tarafından kabul gören normallerin dışında olmasıdır. Bu durum her zaman hastalık olarak değerlendirilmeyebilir ama hastalık olduğu durumlar da vardır.

Psikoz ise, kişinin gerçeği değerlendirme yeteneğinin ortadan kalktığı, gerçek dünyadan uzaklaşıp kendine özgü bir dünya kurduğu, hayaller görüp gerçekte olmayan sesler duyduğu, birtakım mantıkdışı düşüncelere kapılıp bunları gerçekmiş gibi değerlendirdiği bir ruhsal hastalık türüdür. Psikozlarda sıklıkla hezeyanlar ve halüsinasyonlar görülür (Akman,2002,103).

Psikoz belirtileri gösteren kişilerin (psikotik hastaların) genel özellikleri ise kısaca şöyle sıralanabilir:

Psikoz, genellikle kişinin tüm yaşamını etkileyecek kadar ağır şiddette hasar yapar, kişi işini, eğitimini, evliliğini sürdürmez. Psikotik kimse dış dünyadaki objelerle (insanlarla ve eşyalarla) etkili gerçek ilişkiler kuramaz. Çünkü gerçeği değerlendirme yetisi bozulmuştur. Yani neyin kendi düşündüğü ya da hayalini kurduğu şey, neyin gerçek olduğunu ayırt edemez. Gerçeği değerlendirme yetisinde bozulma, psikoz için çok önemli bir ayırt ettirici özelliktir. Psikotik insanın duygusal dünyası, normalde olduğundan nicelik bakımından değil niteliksel olarak farklıdır. Yani psikozda duygularda yalnızca artma ve azalma gibi niceliksel değil, uygunsuzluk ve küntleşme gibi niteliksel bozulma da görülür. Psikotik kimse gülünmesi gereken yerde ağlamak gibi uygunsuz bir tepki verebilir ya da dış dünyayı hiç umursamadan duygusal bir kayıtsızlık ve küntlük gösterebilir. Psikotiğin zihinsel işlevleri, düşünceleri, konuşması ve algılamasındaki saçmalıklar ve çarpıtmalar nedeniyle psikotik süreçten etkilenebilirler. Bu hastaların temelde bir zekâ sorunları bulunmadığı halde, birçok zihinsel işlevi yürütmezler, yürütemezler. Psikotiğin psikolojik işlevleri, erken çocukluk dönemi özellikleri gösterecek şekilde gerilemiştir. Yani psikotik, daha önce gördüğümüz savunma mekanizmalarından gerileme gibi en ilkel ve en çocuksu olanlarını kullanır. Bu özellikleri ile psikotik kimse çoğu kez hastalığını fark etmediği, kabul etmediği için tedaviye başvurma konusunda isteksiz davranır (Özbay,v.dgr.1993,39).

Engelli grubu içerisinde yer alan kronik psikoz hastalarının da, sosyal yaşama katılabilmeleri, en başta başkalarına yük olmadan bağımsız yaşam sürdürebilmelerine bağlıdır. Engellileri başkalarına bağımlı ve topluma yük olmanın ezikliğinden kurtaracak, kendini toplumun bir parçası olarak görmesini sağlayacak en önemli yol, kuşkusuz istihdamdır. Çalışan, üreten ve bunun karşılığında sürekli bir gelir elde eden engelli sosyal yaşamla bütünleşmiş demektir ve nihayetinde mutludur (Öztürk,2011,32).

Uluslararası sözleşmeler, ulusal hukuk ve insan hakları "herkes" gibi "engelli" bireyin de çalışma, işini seçme, eşit ücret alma hakkı olduğunu söylemekte/güvence altına almakta, çalışmayı aynı zamanda bir insan hakkı olarak görmektedir (Kaya,2015,119).

Bu kapsamda, Birleşmiş Milletler Engellilerin Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokolündeki 27.maddeye göre engelli kişilerin iş ve istihdamı; Taraf Devletler, engelli kişilerin başkaları ile eşit bir şekilde çalışma hakkına sahip olduklarını kabul etmektedirler. Bu hak, engelli kişilere açık olan, onları dâhil eden ve erişebildikleri bir işgücü piyasasında ve çalışma ortamında serbestçe seçilen veya kabul edilen bir işte çalışarak geçimini sağlama hakkını da içerir. Taraf Devletler, mevzuat dâhil olmak üzere gerekli adımları atarak istihdam sırasında sakatlananlar dahil olmak üzere herkes için çalışma hakkının gerçekleşmesini teşvik edecek ve koruyacaklardır. İse girme koşulları, işe alma ve istihdam etme, istihdamın devam etmesi, işte ilerleme, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları dâhil olmak üzere her türlü istihdam biçimlerine ilişkin bütün konularda engellilik nedeniyle ayrımcılığın yasaklanması, eşit değerdeki işler için eşit ücret ve eşit fırsatlar, tacize karşı korunma dâhil olmak üzere sağlıklı ve güvenli çalışma koşulları ve haksızlıkların düzeltilmesi dahil olmak üzere engelli kişilerin öteki kişilerle eşit bir biçimde adil ve elverişli çalışma haklarından yararlanma haklarının korunması gibi maddeleri içermektedir (Ataman,2009,83).

Ülkemizde ise, Devlet Memurları Kanununa göre; kurum ve kuruluşlar çalıştırdıkları personele ait kadrolarda %3 oranında özürlü personel çalıştırmak zorundadır. %3'ün hesaplanmasında ilgili kurum veya kuruluşun (taşra teşkilatı dâhil) toplam dolu kadro sayısı dikkate alınır (Alsancak,v.dgr.2013,70).

Bu kapsamda; "Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları Hakkında Yönetmelik'in yürürlüğe konulması; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının 17/12/2013 tarihli ve 25290 sayılı yazısı üzerine, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 53 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 2/1/2014 tarihinde kararlaştırılmıştır (Resmi gazete,2014).

Özürü kişilerin devlet memuru olarak istihdamları Devlet Personel Başkanlığı koordinasyonunda ilgili kamu kurum ve kuruluşlarında yapılmaktadır. Özürü kadrosuna devlet memuru olarak atanmak için öncelikle yapılacak merkezi sınava girmek gerekmektedir. Özürü açığı bulunan kamu kurum ve kuruluşları bir sonraki yıl için alım yapacakları özürülere ilişkin taleplerini her yılın Ekim ayının sonuna kadar Devlet Personel Başkanlığına bildirmek zorundadır. Devlet Personel Başkanlığı kurum ve kuruluşların bildirimine üzerine, özürü kontenjanlarına yerleştirme yapabilir veya yaptırabilir (Alsancak,v.dgr.2013,67).

ÖSYM'nin yapmış olduğu EKPSS başvuru koşullarına göre,657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun değişik 48'inci maddesi 7'inci fıkrası hariç diğer koşulları taşıyan adaylar başvurabilecektir. EKPSS/kuraya; 07/02/2014 tarihli ve 28906 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları Hakkında Yönetmelik" hükümlerine uygun en az %40 ve üzerinde engelli olanlar başvurabileceklerdir. Sağlık kurulu raporlarında %40'tan daha az engelli olduğu belirtilen adaylar EKPSS ve kuraya başvuramazlar. İlgili Yönetmeliğin 4. maddesinde, "Bu Yönetmeliğin uygulanmasında; Engelli: Doğuştan veya sonradan; bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yetenekleri bakımından engel oranının yüzde kırk veya üzerinde ve çalışabilir durumda olduğunu mevzuat hükümlerine göre alınacak sağlık kurulu raporu ile belgeleyenleri, ifade eder." hükmü bulunmaktadır (Ekpss,2018,3).

2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, toplumda sosyolojik bir olgu olarak hep var olan kronik ruhsal engelli bireylerin mesleki rehabilitasyon kapsamındaki kazanımlarını, iş yerindeki psikolojik uyumunu, sosyal ilişki düzeylerini ve stigmatization'ü yaşam kalitesi bağlamında incelemektir.

3.Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada yöntem olarak, Yalova Valiliğinden bilimsel araştırma yapmak için gerekli olan yasal izinler alınmış ve araştırmanın evrenindeki kamu kurumlarında çalışan psikoz hastaların yaşam kalitesini değerlendirebilmek için oluşturulan anket sorularından faydalanılmıştır.

4.Araştırmanın Bulguları

Anketin demografik özellikleri incelendiğinde, araştırmaya katılan bireylerin toplam sayısı 10 kişidir. Bu kişilerden 3'ü kadın, 7'si erkektir. Katılımcıların yaş grupları, medeni durumları ve eğitim seviyeleri incelendiğinde; 4 kişi 25-35 yaş aralığında, 5 kişi 35-45 yaş aralığında, 1 kişi 45-55 yaş aralığında, 1 kişi boşanmış, 5 kişi bekâr, 4 kişinin de evli, 2 kişinin lise mezunu,3 kişinin ön lisans ve 5 kişinin de lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Ankete katılan bireylerin aile tipi; 4 kişi çekirdek aile, 2 kişi yalnız yaşamakta, 4 kişi ise geniş aileden oluşmaktadır.

Katılımcılara hastalığının teşhisi 8 kişiye 15-25 yaş aralığında, 2 kişiye ise 25-35 yaş aralığında konulmuştur.

Katılımcılardan 6 kişinin formal bir işte çalışma süresi 2-4 yıl aralığında iken 4 kişinin ise 4-6 yıl aralığında olduğu tespit edilmiş, 9 kişi formal bir işe başlamadan önce informal bir işte çalıştığını beyan ederken 1 kişi ise hiç bir işte çalışmadığını beyan etmiştir.

Ankete katılan bireylere iş yerinde çalışmaktan memnun musunuz? Sorusu sorulduğunda katılımcıların tamamı evet cevabını vermiştir.

Yaşam kalitenizde işe girdikten sonra değişiklik oldu mu? Sorusuna katılımcıların tamamı evet cevabını vermiş, yaşam kaliteniz işe girdikten sonra ne gibi değişkenler göstermiştir? Sorusuna verdikleri cevap tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Yaşam kaliteniz işe girdikten sonra ne gibi değişkenler göstermiştir?

	Sıklık	Yüzde
Öz bakımına daha çok önem veriyorum	10	38,5%
Uyku düzenime daha çok dikkat ediyorum	7	26,9%
Toplum ve çevremde saygınlığının arttığını hissediyorum	9	34,6%
Total	26	100,0%

Tablo 1'e göre, katılımcıların tamamı öz bakımına daha çok önem veriyorum, 7 kişi uyku düzenime daha çok dikkat ediyorum, 9 kişi toplum ve çevremde saygınlığının arttığını hissediyorum cevabını verirken, ekonomik olarak düzenli bir gelir elde etmeniz sizin yaşam kalitesinde ne gibi değişkenler yaratmıştır? Sorusunun cevabı tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Ekonomik olarak düzenli bir gelir elde etmeniz sizin yaşam kalitesinde ne gibi değişkenler yaratmıştır?

	Sıklık	Yüzde	
Yaşam kalitesi değişkenler göstergesi	Düzenli bir gelirim olduğu için kendimi ekonomik güvence altında hissediyorum	9	20,5%
	İşyerimden elde ettiğim gelirle ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum	9	20,5%
	İhtiyaçlarımı gelirimme göre planlayabiliyorum	9	20,5%
	Düzenli bir gelirim olduğu için ihtiyaçlarımla ilgili kaygı duymuyorum	8	18,2%
	Kendimi işe girmeden önceye göre daha çok mutlu hissediyorum	9	20,5%
Total	44	100,0%	

Tablo 2'ye göre, 9 kişi düzenli bir gelirim olduğu için kendimi ekonomik güvence altında hissediyorum. 9 kişi iş yerimden elde ettiğim gelirle ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum. 9 kişi ihtiyaçlarımı gelirimme göre planlayabiliyorum. 8 kişi düzenli bir gelirim olduğu için ihtiyaçlarımla ilgili kaygı duymuyorum. 9 kişi kendimi işe girmeden önceye göre daha çok mutlu hissediyorum cevabını vermiştir.

Ankete katılan bireylere, formel bir işe girdikten sonra sosyal çevre ile olan ilişkileriniz yaşam kalitenizi nasıl etkilemiştir? Sorusu sorulmuş ve bu soruya katılımcıların tamamı olumlu yönde etkilemiştir cevabını verirken, mesai arkadaşlarınızla sosyal ilişkileriniz hangi düzeyde? Sorusunun cevabı tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Mesai arkadaşlarınızla sosyal ilişkileriniz hangi düzeyde?

	Sıklık	Yüzde	
Sosyal ilişki düzeyi göstergesi	Zayıf düzeyde	2	20,0%
	Orta düzeyde	5	50,0%
	İyi düzeyde	3	30,0%
	Total	10	100,0%

Tablo 3'e göre, katılımcılardan 2 kişi zayıf düzeyde, 5 kişi orta düzeyde, 3 kişi iyi düzeyde cevabını vermiştir.

Bir diğer soruda ankete katılan bireylere, iş yerinden çıktıktan sonra mesai arkadaşlarınızla sosyal ilişkileriniz düzenli bir şekilde devam ediyor mu? Sorusu sorulmuş katılımcıların verdiği cevaplar tablo 4'te değerlendirilmiştir.

Tablo 4: İş yerinden çıktıktan sonra mesai arkadaşlarınızla sosyal ilişkileriniz düzenli bir şekilde devam ediyor mu?

	Sıklık	Yüzde	
Sosyal ilişki düzeyi göstergesi	Evet, devam ediyor	3	30,0%
	Hayır, devam etmiyor	7	70,0%
	Total	10	100,0%

Tablo 4'e göre, 3 kişi evet, devam ediyor derken 7 kişi hayır, devam etmiyor cevabını vermiştir.

İş yerinizdeki kolektif iş birliğine ve çalıştığınız yerdeki iş yeri düzenine uyum sağlamakta zorlanıyor musunuz? Sorusuna katılımcılardan 7 kişi evet zorlanıyorum. 3 kişi hayır zorlanmıyorum

cevabını verirken, formel bir işe girmeden öncesi ile, formel bir işe girdikten sonrası arasında tedaviye uyumunuzda nasıl bir değişiklik var? Sorusuna 8 kişi işe girmeden önce tedaviye uymayıp ilaçlarını düzenli bir şekilde kullanmadığım zamanlar oluyordu, işe girdikten sonra hiç olmadı. 2 kişi işe girmeden önce tedaviye uyumumu hiç aksatmıyordum, işe girdikten sonrada aksatmıyorum. 7 kişi işe girdikten sonra tedaviye uyumuma daha çok dikkat ediyorum. 3 kişi işe girdikten sonra ilaçlarını düzenli kullanmayıp tedaviye uymadığım zamanlar oldu cevabını vermiştir.

Formel bir işte çalışmak sizde kaybolan yetilerin yeniden kazanımı ve var olan yetilerin güçlendirilmesi açısından bir katkı sundu mu? Formel bir işte çalışmak size sosyalleşme ve özgüven artışı sağlamış mıdır? Sorularına katılımcıların tamamı evet cevabını vermiş olup, psikolojik uyum değişkenler göstergesi tablo 5'te incelenmiştir.

Tablo 5: Psikolojik uyumunuz formel bir işe girdikten sonra nasıl bir değişiklik göstermiştir?

	Sıklık	Yüzde
Formel bir işe girdikten sonra karşılaştığım zorlukların üstesinden daha kolay bir şekilde gelebiliyorum	5	20,0%
Formel bir işe girdikten sonra içsel sorunlarımla daha iyi baş edebiliyorum	6	24,0%
Formel bir işe girdikten sonra daha dışa dönük olduğumu hissediyorum	9	36,0%
Formel bir işe girdikten sonra stres faktörlerimin azaldığını hissediyorum	5	20,0%
Total	25	100,0%

Katılımcılardan 5 kişi formel bir işe girdikten sonra karşılaştığım zorlukların üstesinden daha kolay bir şekilde gelebiliyorum. 6 kişi formel bir işe girdikten sonra içsel sorunlarımla daha iyi baş edebiliyorum. 9 kişi formel bir işe girdikten sonra daha dışa dönük olduğumu hissediyorum. 5 kişi formel bir işe girdikten sonra stres faktörlerimin azaldığını hissediyorum cevabını vermiştir.

Psikolojik rahatsızlığınızdan dolayı hastanede yatışınız oldu mu? Sorusuna 7 kişi evet oldu cevabını verirken 3 kişi hayır olmadı cevabını vermiş, işe başlamadan öncesi ile işe başladıktan sonra hastaneye yatış sayınızda nasıl bir değişiklik oldu? Sorusuna ise 5 kişi işe başladıktan sonra hiç hastaneye yatış olmadı. 1 kişi işe başladıktan sonra hastaneye yatış daha fazla oldu. 1 kişi hiç bir değişiklik olmadı yanıtını verirken, formel bir işte çalışmanın size kazandırdığı en önemli artı değerler nedir? Sorusunun yanıtı tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Formel bir işte çalışmanın size kazandırdığı en önemli artı değerler nedir?

	Sıklık	Yüzde
Sorumluluk	5	17,9%
Düzenli bir yaşam	5	17,9%
Özgüven	6	21,4%
Saygı	2	7,1%
Düzenli bir gelir	10	35,7%
Total	28	100,0%

Tablo 6'ya göre, katılımcılardan 5 kişi sorumluluk, 5 kişi düzenli bir yaşam, 6 kişi özgüven, 2 kişi saygı, 10 kişi düzenli bir gelir cevabını vermişlerdir.

Bir diğer anket sorusunda katılımcılara insanlar ile yoğun iletişim içerisinde olan bir çalışma düzenini mi yoksa daha az iletişim içerisinde olan bir çalışma düzenini mi tercih edersiniz? Sebep? Sorusu sorulmuş, katılımcıların verdikleri cevap tablo 7'de değerlendirilmiştir.

Tablo 7: İnsanlar ile yoğun iletişim içerisinde olan bir çalışma düzenini mi yoksa daha az iletişim içerisinde olan bir çalışma düzenini mi tercih edersiniz? Sebebi?

	Sıklık	Yüzde
Çalışma düzeni tercih göstergesi	İletişimin daha yoğun olduğu bir çalışma düzenini tercih ederim	1 10,0%
	İletişimin daha az olduğu bir çalışma düzenini tercih ederim	9 90,0%
	Total	10 100,0%

Tablo 7'ye göre, katılımcılardan 1 kişi iletişimin daha yoğun olduğu bir çalışma düzenini tercih ederim. 9 kişi iletişimin daha az olduğu bir çalışma düzenini tercih ederim cevabını verirken katılımcılar tercihlerinin sebebini:

İletişimin yoğun olduğu bir ortamda çalışmak çok fazla çaba sarf etmek gerektiriyor bu da benim rahatsızlığımı tetikliyor.

İnsanlarla sağlıklı iletişim kuramadığım için yoğun bir yerde çalıştığım zaman atak geçiriyorum.

Gürültü, ses ve gereksiz sorulara maruz kalınca atağa gireceğim endişesini taşıdığım için iletişimin daha az olduğu bir yerde kendimi daha güvende hissediyorum.

Kalabalık ve gürültülü bir ortamda çalışmak stres faktörümü arttırdığı için atak geçiriyorum. Bu nedenle iletişimin daha az olduğu bir çalışma düzenini tercih ederim.

İletişimin yoğun olduğu yerde hastalığmdan dolayı zorluk yaşamaktan korktuğum için iletişimin daha az olduğu bir çalışma düzenini tercih ederim.

İnsanlarla iletişim kurmakta zorlandığım için iletişimin daha az olduğu bir çalışma düzenini tercih ederim.

İnsanlarla iletişimim zayıf olduğu için sakin bir yerde çalışmak isterim bu nedenle iletişimin daha az olduğu bir çalışma düzenini tercih ederim.

İletişimin az olduğu, stresin yoğun olmadığı, iş yoğunluğunun orta düzey olduğu bir iş ortamında daha başarılı olabildiğim için iletişimin daha az olduğu bir çalışma düzenini tercih ederim.

Hastalığmdan dolayı insanlarla iletişim kurmakta güçlük çektiğim için işimi yapamayacağım endişesi taşıyorum. Bu nedenden dolayı iletişimin daha az olduğu bir çalışma düzenini tercih ederim.

Yoğun iletişim ve iş temposu hastalığımı unutturduğu için iletişimin daha yoğun olduğu bir çalışma düzenini tercih ederim. Cevaplarıyla açıklamışlardır.

Engellilerin özlük haklarının ne kadarını biliyorsunuz? Sorusuna 5 kişi özlük hakları olduğunu biliyorum ama içeriğini bilmiyorum. 5 kişi özlük hakları olduğunu biliyorum ama içeriğinin bir kısmını biliyorum cevabını verirken, engellilerin özlük haklarıyla ilgili çalıştığınız kurum tarafından eğitim aldınız mı? Sorusuna ise katılımcıların tamamı hayır cevabını vermiş olup, tablo 8 ve tablo 9'da stigmatization göstergesi, tablo 10'da ise mobing göstergesi incelenmiştir.

Tablo 8: Çalıştığınız kurumda mesai arkadaşlarınız tarafından size hastalığınızı anımsatacak davranışlarda bulunulduğunu hissediyor musunuz?

	Sıklık	Yüzde
Stigmatization göstergesi	Evet hissediyorum	1 10,0%
	Bazen hissediyorum	2 20,0%
	Hissetmiyorum	7 70,0%
	Total	10 100,0%

Tablo 8'e göre, çalıştığınız kurumda mesai arkadaşlarınız tarafından size hastalığınızı anımsatacak davranışlarda bulunulduğunu hissediyor musunuz? Sorusuna katılımcılardan 1 kişi evet hissediyorum, 2 kişi bazen hissetmiyorum, 7 kişi ise hissetmiyorum cevabını vermiştir.

Tablo 9: Çalıştığınız kurumda mesai arkadaşlarınızın sizi dışladığını hissediyor musunuz?

	Sıklık	Yüzde
Stigmatization göstergesi	Bazen hissediyorum	3 30,0%
	Hissetmiyorum	7 70,0%
	Total	10 100,0%

Tablo 9'a göre, çalıştığınız kurumda mesai arkadaşlarınızın sizi dışladığını hissediyor musunuz? Sorusuna katılımcılardan 3 kişi bazen hissediyorum, 7 kişi de hissetmiyorum cevabını vermiştir.

Tablo 10: İşyerinde size karşı mobing uygulandı mı? Evet, şıkkını işaretlediyseniz örneklendiriniz.

	Sıklık	Yüzde
Mobing göstergesi	Evet	3 30,0%
	Hayır	7 70,0%
	Total	10 100,0%

Tablo 10'a göre, iş yerinde size karşı mobing uygulandı mı? Evet, şıkkını işaretlediyseniz örneklendiriniz. Sorusu sorulmuş bu soruya katılımcılardan 3 kişi evet cevabını verirken 7 kişi hayır cevabını vermiştir. Bu soruya evet cevabını verenler iş yerinde maruz kaldığı mobingi:

Okul müdürüm, engelliden öğretmen olmaz, seni geri hizmete çekelim gibi söylemlerden sonra tayin istemem için baskıda bulundu.

İdare sağlam ve engelli ayrımı gözetmeden bizi her yerde çalıştırıyor. Kadrom memur olmasına rağmen sterilizasyonda görevlendirildim. Kanlı aletleri isteğim dışında yıkattılar, virüs kapmaktan çok korktum bu olay benim atak geçirmeme neden oldu bu sebepten dolayı hastaneye yatışım oldu.

Memur olmama rağmen hizmetlinin yaptığı işleri yapmaya zorlandım idare tarafından psikolojik baskı kurdular, hastalığımla ilgili sözlü tacize uğradım ve aşağıladılar bu nedenlerden dolayı hastaneye yatışım oldu. Cevaplarıyla örneklendirmişlerdir.

İşe girdikten sonra kültür, sanat, spor ve eğlenceye yönelik sosyal etkinliklerinden birisine katıldınız mı? Katıldıysanız hangi sıklıkla katılmaktasınız? Sorusuna ise katılımcılardan 2 kişi evet bu etkinliklerden en az birisine yılda bir kez katırım derken 1 kişi evet bu etkinliklerin en az bir tanesine sıklıkla katırım, 7 kişi ise hayır katılmam cevabını vermiştir.

5.Sonuç ve Öneriler

Bedensel, zihinsel veya ruhsal engelli olan bireylerin iş gücünden faydalanmak, topluma entegrasyonunu sağlamak ve üretken hale getirmek önem taşımaktadır. Engelli bireylerin çalışma şartları bakımından özel olarak korunmaları, her türlü kamu hizmetinde çalışabilmeleri ve engellilere belirli konularda pozitif ayrımcılık yapılması kanunlarla, kanun hükmünde kararnemelerle ve yönetmeliklerle Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından güvence altına alınmıştır. Fakat kamu kurumlarında çalışan psikoz hastalarının kendilerini kapsayan sosyal ve ekonomik hakların içeriğinin neler olduğunu tam olarak bilmedikleri anlaşılmaktadır. Bu kapsamda çalıştıkları kamu kurumlarının eğitim vermesi önerilir.

Formel bir işte çalışarak düzenli bir gelir elde eden psikoz hastalarındaki ekonomik koşulların iyileşmesi psikoz hastalarının yaşam kalitesinde olumlu sonuçlar yarattığı saptanmıştır. Formel bir işte çalışmak, hastalardaki kaybolan yetilerin yeniden kazanımı ve var olan yetilerin güçlendirilmesi açısından olumlu yönde bir katkı sunduğu anlaşılmaktadır. İşe başlama değişkeni ile hastaneye yatış sayısı arasında negatif bir korelasyon olduğu belirlenmiş, formel bir işte çalışanların eskiye oranla hastaneye yatış sayısında azalma olduğu tespit edilmiştir.

Kronik psikoz alt grup teşhisine göre ömür boyu süren, duygu ve düşüncelerin ağır oranda bozulmasına neden olan, sürekli ve düzenli bir şekilde ilaç kullanmayı gerektiren bir engel türüdür. Bu hastalık grubunda teşhisi olan bireylerin çalıştığı kurum yöneticileri tarafından yakından gözlemlenip ilaçlarını düzenli kullanıp kullanmadığı takip edilmelidir. Rahatsızlıklarındaki değişkenler değerlendirilmeli, gerekirse çalışanın ailesi ile iletişime geçerek psikiyatri kliniklerine yönlendirilmelidir.

Kronik psikoz hastalarının iş yerindeki kolektif iş birliğine ve çalıştığı birimdeki iş yeri düzenine uyum sağlamakta zorlandığı, sıra verme gibi yoğun insan sirkülasyonlarının olduğu çalışma ortamlarında entropik bir iletişim içerisinde bulunmalarının hastalıklarının olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Engelli bireyin iş yerindeki motivasyonunu arttırmak için kurum idaresi diğer personellerle iş birliği içerisinde olmalı, spesifik sorunlarda ise konunun nedenleri araştırılıp soruna çözüm üretmeleri tavsiye edilir.

Kronik psikoz hastalarının tedaviye uyum sürecini etkileyen faktörler arasında hastalığın şiddeti, kişinin bilişsel bozukluğu, sosyodemografik ve kültürel özellikler, paranoid, şizoid, obsesif veya anti sosyal kişilik bozukluğuna sahip olması, iç görü yoksunluğu, kullandığı ilaçların sedasyon veya uyusukluk durumuna sebep olması gibi etkenler rol oynamaktadır. Formel bir işte çalışmak kronik psikoz hastalarının tedaviye uyumunda ve psikolojik uyumunda olumlu sonuçlar yarattığı, bu kişilerde sorumluluk ve öz güvende artış, stres faktörlerinin azalması, içsel sorunlarla daha iyi başa çıkabilme, dışa dönük olabilme gibi artı değerler kazandırdığı tespit edilmiştir.

Kadrolarında kronik psikoz engelli bireyler istihdam eden kurumlara stigmatization' u önlemek, onları bilişsel ayırım ya da ön yargılardan uzak tutmak için kurum yöneticilerine ve tüm çalışanlarına eğitim verilerek hastalığa karşı farkındalığın artırılması önerilir.

Formel bir işte çalışan kronik psikoz hastalarının temel sorunlarından birisi de mesaiden sonra ve hafta sonları kaliteli bir şekilde vakit geçirememektir. Bu bağlamda kültür, sanat, spor veya eğlenceye yönelik etkinliklere katılmalarını teşvik etmek önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akman, M. Bülent (2002). Psikotik Bozukluklar. *Psikiyatri El Kitabı*, İstanbul: Adam Yayınları, s. 103-116.
- Alsancak, Hüseyin; Tomruk, Hülya; Çatana, Nuray; Türkekul, Aydın ve Dolamaç, Nil (2013). *Engelli Hakları Başucu Kitapçığı*. Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı.
- Arabacı, L. Baysan; Büyükbayram, Ayşe; Aktaş, Yeliz ve Taşkın, Nuray (2018). Kronik Ruhsal Bozukluk Tanısı Alan Hastaların Bakım Verenlerine Verilen Psikoeğitiminin Yaşadıkları Güçlük ve Psiko Sosyal Uyumlarına Etkisi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, S. 9, s. 175-185.
- Arslanoğlu, Kaan (2002). *Psikiyatri El Kitabı*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Çetin, Mustafa (2012). *Sağlıklı Yaşama ve Hastalıklardan Korunma*. İstanbul: Nakış Ofset.
- Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları Hakkında Yönetmelik (7 Şubat 2014). *Resmi Gazete*, 2014/5780.
- Güleç, Cengiz (1991). *Psikiyatrinin ABC'si*. İstanbul: Simavi Yayınları.
- Karaaslan, Erkan (2014). *Engelli Hakları*. Antalya: Bekad Yayınları.
- Kaya, Hasan (2015). *Engelli İnsan Hakları*. Ankara: Liberte Yayınları.
- ÖSYM (2014). *Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı Klavuzu*, Ankara.
- Özbay, Haluk; Göka, Erol ve Kılıç, E. Zinnur (1993). *Ruh Sağlığı ve Psikiyatri*. Ankara: Songür Yayıncılık.
- Öztürk, Mustafa (2011). *Türkiye'de Engelli Hakları Gerçeği*. İstanbul: Ajans Vista Matbacılık.
- Ünal, Canan (2015). Engellilik Kavramının ve Engellilerin Sosyal Güvenlik Haklarının Uluslararası ve Karşılaştırmalı Hukuk İşığında Değerlendirilmesi. *Engelli Hukukuna Giriş Sempozyumu*, İstanbul: Legal Yayıncılık, s. 17-65.